

**БАРЬЦААЛАН ЗЭЭЛДҮҮЛЭХ ҮЙЛЧИЛГЭЭ /ЛОМБАРД/-НИЙ
ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ, ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН БОЛОН БУСАД
ОРНУУДЫН ТУРШЛАГА**

/Харьцуулсан судалгаа/

Д.Байгалмаа

Судалгааны зорилго: УИХ-ын гишүүн С.Дэмбэрэлийн 8/809 тоот албан бичгээр ирүүлсэн захиалгын дагуу Монгол улсад үйл ажиллагаа явуулж байгаа ломбардуудын бүртгэл, үйл ажиллагаа, эрх зүйн орчны өнөөгийн байдал, мөн олон улсын хэмжээнд барьцаалан зээлдүүлэх үйл ажиллагааг хэрхэн зохицуулж байгаа талаарх туршлагыг харьцуулан судлахыг зорилоо.

Судалгааны арга зүй: Барьцаалан зээлдүүлэх үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа ломбардуудыг хянан зохицуулах үүрэг бүхий субъектыг хуулиар тогтоож өгөөгүйгээс энэ чиглэлээр албан ёсны мэдээлэл авах боломжгүй байсан тул интернет мэдээллийн албан бус эх сурвалжуудыг ашиглав. Мөн судалгааны явцад Улаанбаатар хотын 10 орчим ломбардуудаас асуулга судалгааны аргаар тодорхой хэмжээний мэдээлэл цуглуулсан болно. Тоон мэдээлэл, баримт материалыг Цагдаагийн Ерөнхий газраас тодруулах хүсэлт явуулахад 2013 оны 2 сарын байдлаар нэгтгэл хэлбэрээр ломбардуудын тоог ирүүлсэн болно. Мөн судалгаанд ОХУ, Герман, Украин зэрэг орнуудад барьцаалан зээлдүүлэх үйлчилгээг хэрхэн зохицуулж байгаа талаарх мэдээллийг харьцуулан судлав.

Судалгааны дүгнэлт: Монгол улсын хэмжээнд үйл ажиллагаа явуулж байгаа ломбардуудын үйл ажиллагааг зохицуулах, хяналт тавих хууль эрх зүйн орчин бүрдээгүйгээс нийт 1097 ломбард ямар нэгэн хяналт зохицуулалтгүйгээр үйл ажиллагаа явуулж, тэдгээрийн үйл ажиллагаа нь зөвхөн нэг талын /зээлдүүлэгчийн/ эрх ашигт нийцсэн үйлчилгээ болж хувирсан тул эцэстээ нийгэм-эдийн засгийн олон сөрөг үр дагаврууд бий болгох хандлага байгаа нь судалгаагаар харагдаж байна.

Одоогоор Монгол улсад ломбардын үйл ажиллагааг зохицуулж буй эрх зүйн 2 төрлийн баримт бичиг (Монгол улсын Иргэний хууль болон Барьцаалан зээлдүүлэх стандарт) үйлчилж байгаа боловч практикт огт мөрдөгдөхгүй байгаа нь эдгээр хууль, дүрмийг хэрэгжүүлэх хяналтын тогтолцоо алдагдсантай холбоотой байна.

Аж ахуйн нэгжийн тусгай зөвшөөрлийн тухай хуулинд тусгай зөвшөөрөлтэйгөөр эрхлэх аж ахуйн үйл ажиллагааны төрлийг заасан ба 15.3.4-т “банкнаас бусад этгээд хадгаламж, зээлийн үйл ажиллагаа эрхлэх бол тусгай зөвшөөрөлтэйгөөр эрхлэнэ” гэж заасан боловч энэ заалтыг практикт зөвхөн хадгаламж зээлийн хоршоодод олгох тусгай зөвшөөрөлтэй холбогдуулан ашигладаг юм байна. Барьцаалан зээлдүүлэх үйлчилгээтэй холбоотой Иргэний хуулийн заалтууд нь ерөнхий утга агуулгатай, нарийвчлан зохицуулах эрх зүйн орчин бүрдээгүй байна. Одоогоор барьцаалан зээлдүүлэх үйл ажиллагааг санхүүгийн үйлчилгээний төрөлд хамааруулан тусгай зөвшөөрөл олгох, үйл ажиллагааг нь зохицуулах, хяналт тавих эрх бүхий субъект тодорхойгүй байна.

Судалгаанаас үзэхэд, зах зээлд нэгэнт ломбардын эрэлт хэрэгцээ байгаа тул цаашид барьцаалан зээлдүүлэх үйлчилгээ буюу ломбардуудыг тусгайлсан хууль, журам заавар, үүрэг хариуцлагатай болгох, түүнийг хянан зохицуулах эрх үүрэг бүхий субъектыг зааж өгөх, орчин үеийн үйлчилгээний соёл, стандартыг тогтоох зэрэг эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх зайлшгүй шаардлага бий болж байна. Судалгаанд хамрагдсан гадаадын орнуудаас Украин улс нь нэлээд нарийвчилсан эрх зүйн зохицуулалттай байна./Энэхүү дүгнэлтэд хүргэсэн судалгааны дэлгэрэнгүйг үзнэ үү./

1. БАРЬЦААЛАН ЗЭЭЛДҮҮЛЭХ ҮЙЛЧИЛГЭЭ БУЮУ ЛОМБАРДУУДЫН ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ

Ломбард нь хүн төрөлхтний түүхэнд эртний санхүүгийн институт бөгөөд түүний тухай анхны мэдээллүүд нь эртний Грек, Ромын эх сурвалжид байдаг. Хятадад ломбардын зарчмаар ажилладаг байгууллага 3000 жилийн өмнө байсан мэдээлэл бий. Европт ийм байгууллага дундад зуунд үүссэн бөгөөд Англи, Бельги хоёр анхдагч нь юм. Тэнд Италийн Ломбарди мужаас гаралтай хүмүүс Ломбарди ордонг байгуулснаар ломбард гэсэн үг үүсчээ. Банкны систем дорой, эдийн засаг нь хүндрэлтэй байснаас ломбард нь Европт ихээхэн дэлгэрсэн бөгөөд дэлхийн анхны ломбард Бельгийн Брюссель хотод Ломбардийн ордон нэртэйгээр 1618 онд нээгдсэн түүхтэй юм байна.

Барьцаалан зээлдүүлэх үйлчилгээ гэж юу вэ?

Барьцаалан зээлдүүлэх үйлчилгээ буюу ломбардын үйл ажиллагаа нь олон улсад хэрэглэгдэхдээ зээлдэгчийн хөдлөх хөрөнгөөр барьцаалагдсан зээл олгох тусгай байгууллага бөгөөд голчлон үнэт металл ба ахуйн хэрэглээний эд хөрөнгийн барьцааг авдаг. Хөрөнгийн үнэлгээг тохиролцоогоор хийх бөгөөд хүүг мөн тохиролцон гэрээ хийдэг.

Манай улсын хууль, стандартад томъёолсноор “Барьцаалан зээлдүүлэх үйлчилгээ гэдэг нь харилцагчид хоорондоо тохиролцсон тодорхой хугацааны гэрээний үндсэн дээр зээлдэгч нь **хөдлөх хөрөнгөө** үнэлэн барьцаанд тавьж, зээлдүүлэгч нь бэлэн мөнгө зээлдүүлэх үйлчилгээг хэлнэ” гэжээ./Монгол Улсын стандарт MNS 5274:2003/

Мөн Иргэний хуулийн 286.1-т зааснаар “Барьцаалан зээлдэх газар нь зээлийн гэрээний үүргийг хангуулахаар зээлдэгчээс хөдлөх эд хөрөнгийг барьцаанд бариулахыг шаардах эрхтэй” гэснээс үзэхэд зөвхөн хөдлөх хөрөнгө барьцаалан зээл олгох үйлчилгээг ломбард гэж ойлгож болох юм.

Монгол улсын хэмжээнд 2013 оны 2 сарын байдлаар 1097 барьцаалан зээлдүүлэх газар буюу ломбард байгаагаас Улаанбаатар хотод 521, орон нутагт 576 ломбард үйл ажиллагаа явуулж байна. Эдгээрийг байршлаар нь задлан харахад, хамгийн их нь Улаанбаатар хотын Чингэлтэй дүүрэгт 109, Баянгол дүүрэгт 105 нь байрладаг бол орон нутаг дахь Орхон аймагт 310 ломбард байгаа нь анхаарал татаж байна⁴⁰. /Цагдаагийн Ерөнхий Газарт бүртгэлтэй байгаа ломбардуудын жагсаалтыг хавсралтаар оруулав./

Эдгээр ломбардуудаас гадна 2,8 сая хүн амтай Монгол улсын хэмжээнд 2012 оны эцсийн байдлаар 14 арилжааны банк, түүний харьяа 1300 салбар нэгжүүд, 134 /зөвхөн зээл олгодог/ банк бус санхүүгийн байгууллага, 148 хадгаламж зээлийн хоршоод, нийтдээ 1596 банк, санхүүгийн байгууллага тэдгээрийн нэгжүүд зээлийн үйл ажиллагаа явуулж байна. Арилжааны банкуудыг Монголбанкнаас, банк бус санхүүгийн байгууллагууд болон хадгаламж зээлийн хоршоодыг Санхүүгийн зохицуулах хорооноос тус тус хянаж байдаг бол ломбардууд нь ямар ч хяналт зохицуулалтгүйгээр үйл ажиллагаа явуулж байна.

Ломбардуудын оршин тогтнохын үндэс нь богино хугацааны, бага хэмжээтэй санхүүгийн эх үүсвэр шаардлагатай үед түргэн шуурхай, зардал чирэгдэл багатай үйлчилгээний хэлбэр нь иргэдийн эрэлт хэрэгцээнд нийцэж байгаад оршиж байна. Өөрөөр хэлбэл, банк санхүүгийн байгууллагуудад хандах нь зээл олгохдоо өндөр шаардлага тавьж, олон төрлийн баримт бичиг шаардах, зээлийн судалгаанд хугацаа их зарцуулдаг зэрэг нь хүндрэлтэй байдгаас ломбардын хэрэгцээ шаардлага зах зээлд байсаар байна.

⁴⁰Энэ мэдээллийг ЦЕГ-ын 2013 оны 4/113 тоот албан бичгээр авсан ба Орхон аймаг дахь ломбардын тоог дахин лавлаж баталгаажуулсан болно.

Ломбардууд нь иргэдийн эрэлт хэрэгцээг хангасан үйлчилгээ үзүүлэхээс илүүтэйгээр нийгэмд үзүүлж байгаа сөрөг үр дагаврууд их байна. Хулгайн гэмт хэргүүд нэмэгдэх, хяналт зохицуулалтгүйгээс өөрсөддөө давуу байдал бий болгон иргэд зээлдэгчдийг санхүү, эд материалаар хохироох хандлагууд гарч байна. Үүнд иргэдийн хууль эрх зүйн мэдлэг дутмагаас гадна эдгээр ломбардуудыг хянах эрх бүхий байгууллага байдаггүй тул хаана хандахаа мэдэхгүй, иргэд өөрсдөө хохироод үлддэг байна.

Барьцаалан зээлдүүлэх газруудад 2010 онд Цагдаагийн Ерөнхий газар, Мэргэжлийн Хяналтын газрын хамтарсан шалгалтаар 90 орчим хувь нь барьцаалан зээлдүүлэх үйл ажиллагаанд тавигдах шаардлагыг хангаагүй байсны дээр 980 гаруй томоохон зөрчил илэрч байсан байна. Өөрөөр хэлбэл, хууль бусаар иргэдийн эд зүйлсийг барьцаалан зээлддэг гэсэн үг юм.

2. ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН, ТҮҮНИЙ ХЭРЭГЖИЛТ

Барьцаалан зээлдүүлэх үйлчилгээ буюу ломбард нь эрх зүйн дараах 2 баримт бичгийн хүрээнд зохицуулагдаж байна. Үүнд:

- Ломбардаас зээл авах, зээл олгох харилцааг Монгол Улсын Иргэний хуулиар,
- Ломбардын үйл ажиллагаанд тавигдах шаардлага нь MNS 5274:2003 стандартаар тус тус зохицуулдаг.

Иргэний хуулийн холбогдох заалтууд

Ломбардаас зээл авах, олгох харилцаа нь тус хуулийн 286-р зүйлийн заалтуудаар хязгаарлагдах бөгөөд тусгайлсан зохицуулалтууд байхгүй байгаа нь дээр дурьдсан сөрөг нөхцөл байдлуудыг үүсгэж байна. Иргэний хуулийн барьцаалан зээлдүүлэх үйлчилгээтэй холбоотой заалтууд, түүний хэрэгжилтийг доор хүснэгтээр харуулав.

Хуулийн заалт	Хэрэгжилт	Нийтлэг зөрчлүүд
286.1. Барьцаалан зээлдэх газар нь зээлийн гэрээний үүргийг хангуулахаар зээлдэгчээс хөдлөх эд хөрөнгийг барьцаанд бариулахыг шаардах эрхтэй.	Хэрэгжихгүй байгаа	Ломбардууд нь үл хөдлөх хөрөнгө шаардан зээл олгож байгаа ба ломбардын хүү өндөр байдгаас зээлдэгч нар төлбөрийн хүндрэлд орж, орон сууцаа алдахад хүрдэг.
286.2. Барьцаалан зээлдэх газраас олгох зээлийн хүүг талууд тохиролцон тогтооно.	Хэрэгжихгүй байгаа	Ломбард тохиролцолгүйгээр шууд тогтсон өндөр хүү санал болгодог. Энэ нь иргэдийн бэлэн мөнгөний хэрэгцээг ашигласан хууль бус үйлдэл юм.
286.3. Зээлдэгч зээлсэн мөнгө болон түүний хүүг хугацаанд нь буцаан төлөөгүй тохиолдолд барьцаалан зээлдэх газар барьцаалагдсан хөрөнгийг худалдан борлуулах замаар үүргийг хангуулах тухай зээлдэгчид нэн даруй бичгээр мэдэгдэнэ. Ийнхүү мэдэгдсэнээс хойш арав хоногийн дотор зээлдэгч үүргээ гүйцэтгээгүй бол барьцааны зүйлийг комиссийн буюу дуудлага худалдаагаар худалдаж, борлуулсан үнийн дүнгээс үүргийг хангуулж үлдсэн мөнгийг буцаан олгоно.	Хэрэгжихгүй байгаа	Ломбардын гэрээнд зээлийн хугацаа дууссанаас 5 хоногийн /энэ нь тухайн ломбардын дурын тоо байдаг/ дараа эд зүйлийг зарна гэж заасан байгаа нь хүчин төгөлдөр бус гэрээ бөгөөд гэрээний хугацаа дуусмагц 2-7 хоногийн дотор зээлдэгчид урьдчилан мэдэгдэлгүйгээр барьцааны эд зүйлийг худалдан борлуулдаг. Борлуулсан үнийн дүнгээс зөрүү мөнгийг буцаан олгох тухай ойлголт ломбардуудад огт байхгүй.

286.4. Барьцаалан зээлдэх газар нь гэрээний хугацаанд барьцааны зүйлийн бүрэн бүтэн байдлыг хангах үүрэгтэй, харин уг зүйлийг өмчлөх болон бусад хэлбэрээр захиран зарцуулах эрхгүй.	Хэрэгжихгүй байгаа	Дээрх тайлбарт бичгээр мэдэгдэлгүйгээр барьцааны зүйлийг борлуулж байгаа нь барьцааны зүйлийн бүрэн бүтэн байдлыг хангаж чадаагүй, дур мэдэн захиран зарцуулж байгаа хэлбэр юм.
286.5. Хуульд өөрөөр заагаагүй бол барьцаалан зээлдэх газраас олгох зээлийн гэрээг бичгээр хийнэ. Энэ шаардлагыг хангаагүй гэрээ хүчин төгөлдөр бус байна.	Хэрэгжихгүй байгаа	Зээлийн гэрээг бичгээр хийж байгаа хэдий ч ломбардууд өөрсдөө хууль зөрчин хийж байгаа гэрээ нь хүчин төгөлдөр бус юм.
286.6. Барьцаалан зээлдэх газраас зээл олгоход энэ хуулийн 157.1.3, 157.2.1, 157.2.2, 157.3, 159.2, 159.5 дахь заалтууд нэгэн адил хамаарна. Дээрх заалтууд нь барьцааны талаар талуудын эдлэхэрх, үүрэгтэй холбоотой заалтууд юм.	Хэрэгжихгүй байгаа	Барьцаалагч тал буюу ломбардууд нь эрхээ сайн эдэлж байгаа боловч үүрэг хүлээхгүй байна. Харин барьцаалуулагч тал үүргээ сайн хүлээж байгаа боловч эрхээ эдэлж чадахгүй байна. Үүнийг зээлийн гэрээ хэмээгдэх тасалбар төдий баримтаас харж болно.

Монгол Улсын стандарт MNS 5274:2003

Барьцаалан зээлдүүлэх үйлчилгээ эрхэлж буй газрууд нь MNS 5274:2003 стандартын шаардлага хангаж, үйлчилгээ эрхлэх зөвшөөрлийг 2010 оныг дуусталх хугацаанд Мэргэжлийн хяналтын газар, Цагдаагийн болон Онцгой байдлын газрын дүгнэлтүүдийг үндэслэн дүүргийн засаг дарга гаргадаг байсан бол Засгийн Газрын 2010 оны 325 тоот тогтоолын дагуу дээрх байгууллагуудын аль алинаас тавих хяналт байхгүй болсон байна.

MNS 5274:2003 стандартаар 18 заалт бүхий шаардлагуудыг тавьдаг ба энэ нь тухайн барьцаалан зээлдүүлэх үйлчилгээний хангавал зохих наад захын жишиг хэм хэмжээг тогтоосон, эрх бүхий байгууллагаас баталсан норматив-техникийн баримт бичиг юм. Тус стандартад тусгагдсан шаардлагуудаас практикт хэрэгжихгүй байгаа заалтуудыг мөн хүснэгтээр оруулав.

MNS 5274:2003 стандарт шаардлага	Нийтлэг зөрчлүүд
6.5 Үйлчилгээний газрын хүлээн авах ажлын байр нь 8м ² -аас доошгүй талбайтай байх бөгөөд хүлээж авсан бараа материал, баримт бичиг, үнэт зүйлсийг хадгалах тусгай өрөө, сейфтэй байна.	Ажлын байрны зай талбайн шаардлагыг хангаж байгаа байдал янз бүр бөгөөд ихэнх ломбардууд түрээсийн байртай тул зардлаа бага байлгах зорилгоор аль болох бага зайд үйл ажиллагаа явуулдагтай холбоотой барьцааны эд зүйлс бусдын нүдэнд ил задгай хэлбэрээр байдаг. Энэ нь эргээд гэмт халдлагад өртөх эрсдлийг бий болгож байна.
6.7 Зээлдэгч нь барьцаанд тавьж байгаа үнэт зүйлс /алт, мөнгөн эдлэл, телевизор, дүрс бичлэгийн тоглуулагч, хөгжим. гэх мэт/, гэр ахуйн болон өөрийн эдэлж хэрэглэдэг эд хөрөнгийн эзэмшигч нь болох нотолгоог гэрээнд заавал тусгана.	Энэ заалт нь огт хэрэгждэггүй учраас эзэмшигч нь тодорхойгүй эд зүйлсийг барьцаанд авч байгаа нь хулгайн гэмт хэргийг нэмэгдүүлэхэд нөлөөлж байна.

6.12.4 Үл хөдлөх хөрөнгө барьцаалан зээл олгохыг хориглоно.	Ломбардууд нь үл хөдлөх хөрөнгө шаардан зээл олгож байгаа ба ломбардын хүү өндөр байдгаас зээлдэгч нар төлбөрийн хүндрэлд орж, орон сууцаа алдахад хүрдэг. Үүний жишээг www.news.mn/content/37491.shtml -ээс уншиж болно.
6.12.5 Барьцаалан зээлдүүлэх үйлчилгээг шөнийн цагаар ажиллуулахыг хориглоно.	24 цагийн үйлчилгээтэй ломбардууд ажиллаж байна. Үүнийг ч мөн интернет заруудаас харж болохоор байна.
6.13 Зээлдүүлэгч нь ажлын дараа барьцаалан зээлдүүлэх газрыг харуул хамгаалалтанд үлдээхдээ эд материалын жагсаалтаар бус хаалганы лац, цонхны бүрэн бүтэн байдлаар хүлээлгэн өгч бүртгэл хөтлөнө.	Томоохон ломбардууд харуул хамгаалалт, дохиоллын системээ шийдсэн байдаг бол жижиг ломбардууд ямар ч харуул хамгаалалтгүй байна.
6.14 Үйлчилгээний газрын аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн шаардлагыг хангахдаа Хөдөлмөр хамгааллын стандартын системийн цахилгааны аюулгүй байдал, галын аюулгүй байдлын ерөнхий шаардлагууд, Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа, эрүүл ахуйн стандартуудыг мөрдөнө.	ЗГ-ын 2010 оны 325 тоот тогтоолоор барьцаалан зээлдүүлэх үйл ажиллагаа эрхлэхэд дүгнэлт гаргах шаардлагагүй болсноор хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн стандарт мөрдөгдөхгүй болсон. Хөрөнгө чинээ ихтэй томоохон цөөн ломбардууд энэ стандартад нийцдэг.

Засгийн Газрын 2010 оны 325 тоот тогтоол: Энэ тогтоолоор “Бизнесийн орчны шинэтгэлийн жил”-ийн хүрээнд лиценз, зөвшөөрөл олгож байгаа тухайн үеийн нөхцөл байдлыг судалж үзээд бизнес эрхлэгчдийн үйл ажиллагааг тодорхой хэмжээгээр хөнгөвчлөх, хөнгөлөлт үзүүлэх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх зорилгоор 337 зөвшөөрлийн жагсаалтаас хянаж үзээд, 101 зөвшөөрлийг хүчингүй болгосон байна. Үүнд барьцаалан зээлдүүлэх үйл ажиллагаа эрхлэхэд дүгнэлт гаргах шаардлагагүй болсон байна. /325 тоот тогтоолын 1 дүгээр хавсралтын 1, 4-р мөр/

Тус тогтоолын 4 дүгээр заалтаар хуульд зааснаас бусад тохиолдолд аж ахуйн аливаа үйл ажиллагаатай холбогдсон зөвшөөрөл, лиценз, эрх олгох, дүгнэлт гаргах, бүртгэл явуулах, төлбөр хураамж авах болон эдгээр асуудлаар эрх зүйн акт гаргахгүй байх, хуульд заасан зөвшөөрлийг нарийвчлан зохицуулах нэрийн дор нэр төрөл, тоо хэмжээг нь нэмэгдүүлэхгүй байхыг Засгийн Газрын гишүүн, аймаг нийслэлийн засаг дарга нар, төрийн захиргааны байгууллага болон нутгийн захиргааны байгууллагын удирдлагад үүрэг болгосон байна.

Барьцаалан зээлдүүлэх үйл ажиллагаатай холбоотой эрх зүйн баримтуудын зөрчилдөж байгаа асуудлуудаас дурьдвал, Иргэний хуулийн холбогдох зүйл заалтыг мөрдөөгүйгээс оногдуулах шийтгэлийг тус хуулиар заасан, мөн Захиргааны хариуцлагын тухай хуулийн 42 дугаар зүйлд худалдаа, үйлчилгээний журам зөрчсөн тохиолдолд оногдуулах шийтгэл зэргийг заасан боловч зөвшөөрөл олгох эрх бүхий байгууллага байхгүй болсноос ломбардуудад хариуцлага тооцох боломжгүй болсон.

Аж ахуйн нэгжийн тусгай зөвшөөрлийн хуулинд тусгай зөвшөөрөлтэйгөөр эрхлэх аж ахуйн үйл ажиллагааны төрлийг заасан ба 15.3.4-т “банкнаас бусад этгээд хадгаламж, зээлийн үйл ажиллагаа эрхлэх бол тусгай зөвшөөрөлтэйгөөр эрхлэнэ” гэж заасан ба энэ заалтыг практикт зөвхөн хадгаламж зээлийн хоршоодод олгох тусгай зөвшөөрөлтэй холбогдуулан ашигладаг юм байна.

Түүнчлэн, тус хуулийн 5.2-т “тусгай зөвшөөрөл шаардахаас бусад төрлийн аж ахуйн үйл ажиллагааг хууль тогтоомж, стандарт шаардлагад нийцүүлэн, зөвхөн бүртгэх

байгууллагад бүртгүүлсний үндсэн дээр чөлөөтэй эрхэлж болно” гэж заасан. Тэгэхээр ломбардууд энэ заалтанд хамрагдан үйл ажиллагаа явуулдаг гэж ойлгож байгаа ба тэрхүү үйл ажиллагаа эрхлэхэд гаргах дүгнэлт нь дээрх Засгийн газрын тогтоолоор хүчингүй болсноор ломбардуудад тавих хяналт суларчээ. Ийнхүү нийтийн эрх ашгийг хөндсөн, нийгэмд сөрөг нөлөө нь давамгайлсан нөхцөл байдлыг бий болгож байгаа нь Аж ахуйн нэгжийн тусгай зөвшөөрлийн хуулийн зорилттойгоо мөн зөрчилдөж байна.

Эцэст нь дүгнэхэд, Монгол улсад ломбардуудын эрх зүйн орчин бүрдээгүйгээс хяналт суларч байгаа ба үүнээс үүсэх үр дагавар нь дээрх нийтлэг зөрчлүүдийг бий болгож энэ нь эргээд иргэдэд, ломбардуудад, нийгэмд сөргөөр нөлөөлж байна. Одоогийн хууль, стандартуудыг мөрдөөгүйгээс үүсэх хохирол нь:

- иргэд хамгийн ихээр хохирч байгаа ба үүнд, хүүгийн дарамтанд орох, барьцааны үнэлгээг хэт доогуур тогтоолгох, барьцааны эд зүйлсээ алдах байдлаар илэрч, ломбардын үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа цөөн хэдэн хүмүүсийн эрх ашгийг дэмжсэн үйлдэл болоод байна.
- Ломбардуудын хувьд хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагааг хангаагүйгээр гэмт халдлагад өртөх, гал, цахилгааны аюул учрах, хууль бус гэрээ хийснээр зээлдэгч, зээлдүүлэгчийн хоорондын маргаан үүсэх гэх мэт байдлаар илэрч байна.
- Харин нийгэмд нөлөөлөхдөө хулгайн болон халдлага дээрмийн гэмт хэргийг нэмэгдүүлэх, хууль зөрчин зөвшөөрөл, хяналтгүй, орчин үеийн үйлчилгээний соёл стандартгүйгээр хаа хамаагүй булан тохоод байрлан, их хэмжээний ашиг орлого олох, мөнгө хүүлэх боломж байдаг юм байна гэсэн ойлголтыг олон нийтэд өгөх байдлаар илэрч байна.

3. Гадаад орнуудын туршлага

Герман улс

Тус улсад барьцаалан зээлдүүлэх үйлчилгээг Санхүү эдийн засгийн яамнаас гаргасан “Барьцаат зээлийн үйл ажиллагаа явуулах журам”-ын хүрээнд хяналт, зохицуулалтыг хийдэг. Энэхүү журмыг 1961 онд анх баталж 1976, 2009 онд шинэчлэн найруулсан.

Тус журмаар тавигдаж буй шаардлагууд нь ерөнхийдөө манай улсын стандарт шаардлагуудтай төстэй бөгөөд онцгойлох заалтууд нь:

- Зээл олгогч нь барьцааны эд зүйлийг хамгийн багаар бодоход олгож байгаа зээлийн хэмжээг 2 дахин авсан үнээр бодож гал, ус, хулгай, дээрмийн эсрэг даатгуулах үүрэгтэй.
- Зээл эргэж төлөх хугацаа өнгөрснөөс хойш өөрөөр тохиролцоогүй бол (нэг сараас богино хугацаанд зарж борлуулахаар) дор хаяж нэг сарын дараа зээлдүүлэгч барьцааны эд зүйлийг зарж борлуулах эрхтэй.
- Зээл олгогч нь эд барааг борлуулах дуудлага худалдааг олон нийтийн болон албаны зар мэдээлэл тавигддаг ямар нэгэн өдрийн сонинд тухайн төлөвлөсөн өдрөөс 2 долоо хоногийн өмнөөс, хамгийн багаар нэг долоо хоногийн өмнө зарлаж мэдээлэх үүрэгтэй.
- Барьцааны зүйлийг борлуулахдаа заавал дуудлага худалдаагаар борлуулах ба хэрвээ нэг удаагийн дуудлага худалдаагаар зарагдаагүй барьцааны зүйлийг зээлдүүлэгч өөрөө борлуулах эрх нь үүсдэг.
- Зээл олгогч нь зарж борлуулах эрхтэй болсноос хойш 6 сарын дотор барьцааны эд зүйлсийг зарж борлуулж болно. Зээл олгогчийн гаргасан хүндэтгэх шалтгааны улмаас зохих байгууллага энэ хугацааг сунгаж болно. Барьцаат эд зүйлсийг зарж борлуулснаас хойш 2 жилийн дараа (өөрт нь олгогдож болохгүй бөгөөд зээлдэгчид буцааж төлөгдөөгүй) үнийн дүнгийн тодорхой нэг хэсгийг холбогдох албан байгууллагад тушаах үүрэгтэй.

- Зээлийн хүү тогтоохдоо түүнд оруулж тооцож болох зардал, болохгүй зардлуудыг журмаар зааж өгсөн бөгөөд хүүгийн хувь хэмжээнд оруулж болох зардал нь тухайн байгууллагын зардал, хадгалах, даатгах, барьцааны эд зүйлийн үнэ өртөг, дуудлага хугацааны зардал гэх мэт зардлуудыг багтаах ба 2 талаас тохиролцох эсвэл зээлдэгчээр зөвшөөрүүлэх эрхтэй. Харин байгууллагын зардалд зээлдэгчийн шаардлагын дагуу хийсэн тусгай даатгал, эд зүйлсийн үнэлгээг тодорхойлох зардлуудыг оруулахгүй.

Герман улсад барьцаалан зээлдүүлэх үйлчилгээний газруудад харъяалах хотын засаг захиргаанаас хяналт тавьдаг.

ОХУ

Тус улс нь ломбардын тухай тусгайлсан хуультай бөгөөд хуульд хэрэглэгчийн эрх ашгийг сайн зааж өгсөн байдаг. Ломбардууд нь заавал даатгалд хамрагдах ёстой ба хэрэв гэмт халдлагад өртсөн тохиолдолд үндсэн хөрөнгөөс үл хамаараад хохирлоо даатгалаас гаргуулах боломжтой. Барьцааны хувьд гүйлгээнээс хасагдаагүй хөдлөх хөрөнгө барьцаалдаг. Гэрээний хугацаа нэг жил хүртэл хугацаатай байдаг. Хэрвээ үйлчлүүлэгч хугацаандаа зээлээ төлөхгүй бол нэг сарын хөнгөлөлттэй хугацаанд барьцаалсан эд зүйлийг худалддаггүй. Нэг сарын хөнгөлөлттэй хугацаа дууссаны дараа тухайн хөрөнгийг борлуулах хүртэл алданги тооцох, хадгалалтын төлбөр нэхэх эрхгүй. Ингэснээр эд хөрөнгөө буцааж авах боломжоор бүрэн хангана гэсэн үг. Эргүүлж аваагүй эд зүйлийг зарснаас хойш гурван жилийн дараа үйлчлүүлэгч хүсэлт гаргавал зөрүүг олгоно гэсэн хугацааг нь тодорхой заасан заалтуудтай.

Украйн

Тус улсын “Санхүүгийн үйлчилгээний тухай болон санхүүгийн үйлчилгээний зах зээлийн төрийн зохицуулалтын тухай” 2001 оны 7-р сарын 12-ны N2664-III тоот хуулийн дагуу ломбард буюу барьцаалан зээлдүүлэх газар нь санхүүгийн үйлчилгээ олгох, тодруулбал санхүүгийн зээлийн нөхцлөөр зээл олгох үйлчилгээг үзүүлэх үйл ажиллагаа явуулдаг санхүүгийн байгууллагад хамаардаг.

Зээлийг эргүүлэн төлөх, хүүг төлөх үүргийг хангуулахын тулд барьцаалан зээлдүүлэх газар нь хөдлөх эд хөрөнгийг барьцаанд авдаг. Барьцаалан зээлдүүлэх газруудын барьцаанд авдаг хамгийн түгээмэл эд хөрөнгийн төрөл бол үнэт металл, үнэт чулуугаар хийсэн гоёл чимэглэлийн болон ахуйн үнэт эдлэлүүд байдаг.

Санхүүгийн зээлийн гэрээний хугацааг дуусах үед зээлдэгч үүргээ гүйцэтгэхгүй байх тохиолдолд Украин улсын Иргэний хууль болон Украин улсын “Барьцааны тухай” хуулийн дагуу барьцааны зүйлээр зээлийг төлүүлж, өөрийн хөрөнгийг гаргуулах эрхтэй. Үнэт металл ба үнэт чулуугаар бэлтгэсэн эд зүйлстэй холбоотой үйл ажиллагаа нь Украин улсын байнгын бодлого, бизнесийн эрхлэлтийн асуудал хариуцсан Төрийн хороо, Украин улсын Сангийн Яамны 2000 оны 12-р сарын 26-ны N82/350 тоот тушаалаар батлагдсан үнэт металл ба үнэт чулуу, органик гарал үүсэлтэй үнэт чулуу, адилтгах төрлийн чулуугаар үйлдвэрлэж бэлтгэсэн бүтээгдэхүүнийг худалдаалах аж ахуйн үйл ажиллагаа явуулах Тусгай зөвшөөрлийн нөхцлүүдийн шаардлагын дагуу гүйцэтгэгдэнэ.

Санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдсон барьцаалан зээлдүүлэх газруудын үйл ажиллагаа нь Санхүүгийн үйлчилгээний зах зээлийг зохицуулах Украин Улсын хороогоор зохицуулагддаг бөгөөд барьцааны зүйлийг борлуулах, эргэлтэд оруулахтай холбоотой үйл ажиллагаа нь Украин улсын Сангийн яамны эрх мэдэлд ордог.

Хуулийн этгээд болон хувь хүмүүсийн аль аль нь нийгэмлэг байгуулж, барьцаалан зээлдүүлэх үйл ажиллагааг явуулж болох ба үүний онцлогууд нь /аж ахуйн байгууллагуудын бусад төрлүүдээс ялгагдах/:

- Нэр, бусад мэдээллүүдээс гадна нийгэмлэгийн оролцогчдын нэр овгийг агуулж байх ёстой.
- Бүрэн нийгэмлэг нь зөвхөн үүсгэн байгуулах гэрээний үндсэн дээр л үйл ажиллагаагаа явуулна.

Бүх оролцогчид нь хамтарсан бизнесийн үйл ажиллагааг эрхэлдэг, нийгэмлэг буюу компанийн өмнө өөрийн бүх эд хөрөнгөөр хамтарсан хариуцлагыг хүлээнэ. Бүрэн нийгэмлэгийн оролцогчид бүрэн нийгэмлэгийн үйл ажиллагааны зорилгуудтай нэгэн төрлийн зорилго бүхий ажиллагааг өөрийн ашиг сонирхлын тулд явуулах эрхгүй, түүнчлэн бүрэн нийгэмлэгтэй ижил төрлийн үйл ажиллагаа явуулдаг бусад дурын бүрэн нийгэмлэгүүдэд (хувьцаат компаниас бусад) оролцох эрхгүй.

2001 онд “Санхүүгийн үйлчилгээ болон санхүүгийн үйлчилгээний зах зээлийн төрийн зохицуулалтын тухай” /N2664/ Украин улсын хууль хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээр барьцаалан зээлдүүлэх газар нь санхүүгийн байгууллагад тооцогдох болсон юм. Санхүүгийн байгууллагуудад банк, зээлийн холбоо, барьцаалан зээлдүүлэх газар, лизингийн компаниуд, итгэлийн нийгэмлэгүүд, даатгалын компаниуд, тэтгэврийн хуримтлалын байгууллагууд, хөрөнгө оруулалтын сангууд болон санхүүгийн үйлчилгээ үзүүлэх онцгой үйл ажиллагаа явуулдаг бусад байгууллага, компаниуд орно.

Тус хуульд заасан үндсэн асуудлууд:

- барьцаалан зээлдүүлэх газар нь өөрийн хөрөнгөөр буюу бусад этгээдүүдийн хөрөнгөөр, хууль тогтоомжид заагдсан тохиолдлуудад бусад этгээдүүдээс татан оруулсан санхүүгийн актив хөрөнгөөр ашиг олох буюу санхүүгийн хөрөнгийн бодит өртгийг хадгалах зорилгоор гүйцэтгэгддэг санхүүгийн хөрөнгөтэй холбоотой ажиллагаанууд болох санхүү зээлийн үйлчилгээг үзүүлнэ (№ 2664 тоот хуулийн 1-р зүйлийн 1-р пункт, 5-р дэд пункт). Барьцаалан зээлдүүлэх газрын үзүүлдэг санхүүгийн үйлчилгээний тодорхой төрөл нь мөнгө зээлээр олгох, түүний дотор санхүүгийн зээлийн хэлбэрээр зээлээр олгоход оршино (№ 2664 тоот хуулийн 4-р зүйлийн 1-р пункт, 6-р дэд пункт).
- барьцаалан зээлдүүлэх газар нь зохих байгууллагад улсын бүртгэгдсэнээр ийм байгууллагын эрх хэмжээг авах буюу энэ үйл ажиллагааг эрхэлнэ. (№ 2664 тоот хуулийн 7-р зүйлийн 1-р пункт).
- барьцаалан зээлдүүлэх газрыг байгуулах үед буюу эсвэл бүртгэлтэй дүрмийн сангийн (хувь нийлүүлсэн) хөрөнгийг ихэсгэх тохиолдолд, хэрвээ санхүүгийн үйлчилгээний зарим зах зээлийг зохицуулах асуудлуудаар батлагдсан Украин улсын хуулиудад өөрөөр заагаагүй бол дүрмийн сангийн (хувь нийлүүлсэн) хөрөнгө нь мөнгөн хэлбэрээр төлөгдсөн бөгөөд арилжааны банкнуудын банкны дансанд байршуулагдсан байх ёстой.
- Төрийн тусгай бүрэн эрхт байгууллага болох Санхүүгийн үйлчилгээний зах зээлийг зохицуулах Украины Улсын хороо нь төрийн зохицуулалтыг гүйцэтгэж (санхүүгийн барьцаалан зээлдүүлэх газруудын үйл ажиллагааны хяналтыг явуулж), тэдгээрийн хяналт шалгалтыг явуулна (№ 2664 тоот Хуулийн V бүлэг).
- Барьцаалан зээлдүүлэх газар санхүүгийн үйлчилгээг олгох журмын шаардлагын дагуу (Госфинуслуг – төрийн санхүүгийн үйлчилгээний хорооны 2005 оны 4-р сарын 26-ны N 3981 тоот Захирамж):
- Бүлэг 1 п.1.2. “барьцаалан зээлдүүлэх газар гэдэг нь өөрийн буюу татан оруулсан хөрөнгөөр өөрийн эрсдэл дээр хувь хүмүүст тодорхой хугацаагаар, хүүтэйгээр, эд хөрөнгийг барьцаалан санхүүгийн зээллэгийг олгох төрөлжсөн онцгой үйл ажиллагаа болон тус барьцаалан зээлдүүлэх газарт дагалдах үйлчилгээг эрхэлдэг санхүүгийн байгууллага юм.

- барьцаалан зээлдүүлэх газрын татан оруулсан хөрөнгө гэдэг нь банкны зээл буюу Украин улсын хууль тогтоомжийн дагуу хуулийн этгээдүүдээс татан оролцуулсан аливаа хөрөнгө юм.
- барьцаалан зээлдүүлэх газрын дагалдах үйлчилгээ – санхүүгийн зээл олгох урьдчилгаа нөхцөл болсон, эсвэл түүнийг олгохоос урган гарч байгаа үйлчилгээ
- барьцааны зүйлийн даатгал – барьцаалан зээлдүүлэх газар ба даатгалын компанийн хооронд, эсвэл зээлдэгч ба даатгалын компанийн хооронд байгуулсан барьцааны зүйлийн даатгалын гэрээ бөгөөд барьцаалан зээлдүүлэх газрын санхүүгийн зээлийг тухайн санхүүгийн зээлийн гэрээний үйлчлэх хугацаанд барьцааны зүйлийн эзний тооцоогоор, түүний ашиг сонирхлын тулд хангуулах барьцаа
- барьцаалан зээлдүүлэх газрын тусгаарласан салбарууд – энэ нь санхүүгийн болон бусад дагалдах үйлчилгээг үзүүлэх барьцаалан зээлдүүлэх газрын үйл ажиллагаа явагддаг салбар, хэсгүүд
- барьцаалан зээлдүүлэх газрын санхүүгийн зээл - барьцаалан зээлдүүлэх газрын зүгээс тодорхой хугацаагаар, хүүтэй олгох барьцаагаар баталгаажсан зээлийг олгох
- барьцаалан зээлдүүлэх газрын бүртгэлийн систем - барьцаалан зээлдүүлэх газрын үйлчилгээг хэрэглэгчдийн тухай мэдээллийн автомат бүртгэл
- Барьцаалан зээлдүүлэх газрын санхүүгийн үйлчилгээнд дараах зүйлсийг хамруулна. Үүнд:
- өөрийн хөрөнгөөр санхүүгийн зээлийг олгох
- бусдын хөрөнгөөр санхүүгийн зээлийг олгох
- Хуульд өөрөөр заагаагүй бол барьцаалан зээлдүүлэх газрын дагалдах үйлчилгээнд дараах зүйлсийг хамруулна. Үүнд:
- хүчин төгөлдөр үйлчилж буй хууль тогтоомж буюу гэрээний нөхцлүүдийн дагуу тавьсан үүргийн гүйцэтгэл хангуулах эд хөрөнгийн үнэлгээ
- даатгалын компанитай байгуулсан төлөөлөгчийн гэрээний үндсэн дээр барьцааны зүйлийн даатгалаар зуучлалын үйлчилгээ үзүүлэх
- хүчин төгөлдөр үйлчилж буй хууль тогтоомж буюу гэрээний нөхцлүүдийн дагуу тавьсан үүргийн гүйцэтгэл хангуулах эд хөрөнгийг борлуулах

Өнөөгийн байдлаар, барьцаалан зээлдүүлэх газрын бүх Украины Ассоциац нь барьцаалан зээлдүүлэх үйл ажиллагааг шууд нэвтрүүлэхтэй холбоотой үйл ажиллагааны төрлийг өргөсгөх сонирхолтой байгаа тул энэ саналаа Санхүүгийн үйлчилгээг зохицуулах улсын хороонд гаргасан байгаа юм байна.

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

- Монгол Улсын Иргэний хууль, 2002 он
- Монгол Улсын стандарт, MNS 5274:2003.
- Монгол Улсын Засгийн Газрын тогтоол. 2010 он, 325 тоот.
- www.skb.si/en/personal-banking
- www.finmir.com.ua/content/view/54/144/lang.ru/
- “Барьцаат зээлийн үйл ажиллагаа явуулах журам”. Герман улс, 1961 он.
- “Санхүүгийн үйлчилгээний тухай болон санхүүгийн үйлчилгээний зах зээлийн төрийн зохицуулалтын тухай хууль”. Украин улс, 2001 он, N2664.

Хавсралт.

ЦАГДААГИЙН БАЙГУУЛЛАГЫН БҮРТГЭЛД БАЙГАА ЛОМБАРДУУДЫН СУДАЛГАА

2013.02.26

д/д	Аймаг, дүүргийн нэр	Ломбардын тоо
1	Архангай	17
2	Баянхонгор	4
3	Баян-Өлгий	1
4	Булган	9
5	Дархан-Уул	42
6	Дорнод	50
7	Дорноговь	50
8	Дундговь	7
9	Завхан	8
10	Говьсүмбэр	2
11	Говь-Алтай	2
12	Төв	13
13	Өвөрхангай	13
14	Өмнөговь	11
15	Сэлэнгэ	18
16	Сүхбаатар	4
17	Орхон	310
18	Увс	2
19	Ховд	5
20	Хөвсгөл	6
21	Хэнтий	2
Орон нутагт нийт		576
22	Сүхбаатар дүүрэг-1	30
23	Сүхбаатар дүүрэг-2	28
24	Сонгинохайрхан дүүрэг-1	26
25	Сонгинохайрхан дүүрэг-2	35
26	Баянгол-1	55
27	Баянгол-2	50
28	Баянзүрх-1	29
29	Баянзүрх-2	69
30	Чингэлтэй-1	81
31	Чингэлтэй-2	28
32	Хан-Уул-1	10
33	Хан-Уул-2	7
34	Багахангай	2
35	Багануур	62
36	Налайх	9
Нийслэлд нийт		521
Улсын хэмжээнд нийт		1097